

Monnik in het hart van de wereld

De Amerikaanse trappist Thomas Merton (1918-1968) verdiepte zich in de christelijke spirituele weg en liet zich ook inspireren door andere wijsheidstradities. Hij leverde kritiek op de consumptiemaatschappij, was vredesactivist en verzette zich tegen de Vietnamoorlog. Tegelijk wees hij op de complexiteit en soms onzuiverheid van activistisch verzet. 'Uiteindelijk is het de werkelijkheid van persoonlijke relaties die alles redt.'

Jan Glorieux

'Thomas Merton blijft een bron van geestelijke inspiratie en een gids voor velen. Hij was bovenal een man van gebed, een denker die vragen stelde bij de zekerheden van zijn tijd en die nieuwe horizonnen opende voor mensen en voor de kerk. Hij was ook een man van dialoog, iemand die zich inzette voor vrede tussen volken en religies.' Dit zei Paus Franciscus onlangs in een toespraak tegenover het Amerikaanse Congres.

Steeds meer kwam Merton uit bij een besef van totale eenheid, bij non-dualiteit

In *Living with Wisdom* (recent in het Nederlands verschenen als 'Leven met wijsheid') schetst Jim Forest een geïllustreerd beeld van Mertons levensloop, met citaten uit zijn vele boeken. Misschien kunnen we als essentie poneren dat Thomas Merton een man van tegenstellingen is, die hij vaak oversteeg. Of misschien beter: van paradoxen. Hij werd in Frankrijk geboren, bracht een deel van zijn jeugd door in Engeland, maar kwam tot stabiliteit en spirituele wasdom in de Verenigde Staten. Hij werd monnik, trappist zelfs, en contemplatief. Zijn klooster-

leven, met zijn stilte, zijn rituelen, zijn woestijnwortels, voerden hem naar binnen. Zo kon hij de wereld gaandeweg op een nieuwe manier benaderen, vanuit de stilte, gevoed door zijn geloof, door zijn monastiek-spirituele achtergrond en beleving. De traditie en zijn vrij zoekwerk dreven hem tot een eigen vorm van engagement: hij werd kritischer tegenover de heersende monastieke vormen, tegenover de ontwikkeling van de Amerikaanse maatschappij en van het Westen in de jaren vijftig en zestig. Een aantal van zijn boektitels tonen zijn evolutie of groei. Aanvankelijk zocht hij 'in de hoogte', ver weg van de wereld - *Seven Storey Mountain*, *Ascent to Truth*. Gaandeweg echter verdiepte hij zich in de traditie - *(New) Seeds of Contemplation*, *Hidden Ground of Love* -, om dan naar de wereld toe te gaan, en breder te kijken, oecumenisch en ook interreligieus - *The Way of Chang Zu*, *Mystics and Zen Masters* -, en ongeveer tegelijk naar meer stilte te zoeken - *Thoughts in Solitude*, *Wisdom of the Desert*.

Uiteindelijk bleef hij altijd een bidder, maar hij voelde zich steeds dieper betrokken bij de uitdagingen van de wereld - *Contemplation in a World of Action*, *Peace in the Post-Christian Era*, *Conjectures of a Guilty Bystander*.

Elkaar aanbidden

Steeds meer kwam hij uit bij een besef van totale eenheid, bij non-dualiteit. Zo schreef hij: 'In Louisville, op de hoek van Fourth en Walnut Street, midden in het winkelcentrum, werd ik ineens overweldigd door het besef dat ik van al die mensen hield, dat zij bij mij hoorden en ik bij hen, dat wij geen vreemden voor elkaar konden

zijn, ook al kenden wij elkaar niet. Het was alsof ik ontwaakte uit een droom van afgescheidenheid, van valse zelfafzondering in een aparte wereld, de wereld van verzaking en vermeende heiligheid. (...) Het was alsof ik plots de verborgen schoonheid van hun hart zag, de diepte van hun hart waarin geen zonde, geen verlangen of zelfkennis kan doordringen, de kern van hun werkelijkheid, de persoon die ieder in Gods ogen is. Als zij zich maar konden zien zoals zij werkelijk zijn. Als wij elkaar maar altijd zo konden zien! Er zou geen oorlog meer zijn, geen haat, geen wreedheid, geen hebzucht. Ik vermoed dat het grote probleem dan zou zijn dat we zouden neerknielen en elkaar aanbidden... '.

Collectieve illusie

Ook in de mens zelf onderkent hij de scheiding tussen het ik (ego, rol) en het zelf, die wij eigenlijk moeten overstijgen om tot waarheid te komen, ondanks de sluipende invloed van de westerse economie die daarop bouwt: '(...) Als we onze kwetsbare schelp [ons ego] zien als onze ware identiteit, als we denken dat ons masker ons ware gezicht is, dan beschermen we het met verzinsels, zelfs ten koste van onze eigen waarheid. Dat lijkt ook een collectief doel van de maatschappij: hoe actiever mensen zich daaraan wijden, hoe zekerder het een collectieve illusie wordt, tot we uiteindelijk de enorme, obsessieve, oncontroleerbare dynamiek merken van verzinsels die ontworpen worden om louter fictieve identiteiten te beschermen (...).'

Altijd weer ontwaart en ontmaskert Merton de misleidende rol van de macht. Vanuit de confrontatie met de realiteit van de Koude Oorlog, de dreiging van de atoombom, de moorden op president Kennedy en dominee Martin Luther King, muntte Merton ook de term 'the Unspeakable'. Niet zozeer het onuitspreekbare, maar 'het kwaad waarvan de diepte

Thomas Merton ontmaskerde de macht

Thomas Merton: 'Er komt een tijd dat ze je zelfs regen zullen verkopen'

en de bedrieglijkheid niet meer met woorden te beschrijven zijn', aldus James Douglass in zijn boek *Kennedy and the Unspeakable*.

Dat thematiseert hij bijvoorbeeld in het artikel *Rain and the Rhinoceros*, een referentie naar een stuk van Eugène Ionesco, met verwijzing naar de anonieme, oppermachtige 'they' [zij], waar hij het heeft over de natuur: 'Sta me toe dit te zeggen, voordat de regen koopwaar wordt die zij kunnen plannen en verspreiden tegen geld. Met 'zij' bedoel ik de mensen die niet kunnen begrijpen dat regen een feest is, die de gratuiteit ervan niet begrijpen, die denken dat wat geen prijs heeft, evenmin waarde heeft, dat wat niet verkocht kan worden, niet reëel is, zodat de enige manier om iets echt, feitelijk, te maken, het op de markt brengen ervan is. Er komt een tijd dat ze je zelfs regen zullen verkopen. Nu is die nog gratis, en ik sta er middenin. Ik vier zijn gratuiteit en zijn zinloosheid.'

Reflectie over actie

Zulke fragmenten kunnen overkomen als pamflet. Merton klaagde in elk geval aan, legde bloot. Maar hij zette tegelijk ook aan tot reflectie over actie. Bepaalde aspecten van het verzet tegen de oorlog in Vietnam schokten hem. En heel vaak wijst hij op de complexiteit en soms onzuiverheid van activistisch verzet. Zo schrijft hij in 'Brief aan een jonge activist' over hoe een activist eigenlijk illusieeloos hoort te zijn: 'Maak je niet afhankelijk van de hoop op resultaten. Wanneer je het soort werk doet dat jij op je genomen hebt, in wezen een apostolisch werk, zul je misschien het feit onder ogen moeten zien dat je werk

het de werkelijkheid van persoonlijke relaties die alles redt.'

Vandaar ook dat Merton zich een *guilty bystander* voelt, een schuldige toeschouwer. Hij ontwikkelt allerlei denkbeelden over de maatschappij, in de hoop haar te ontmaskeren, zodat er meer ruimte ontstaat voor wijsheid, waarheid en liefde.

Jan Glorieux is stuurgroepslid van de 'Mertonvrienden van de Lage Landen'.

Gebruikte citaten van Thomas Merton in dit artikel zijn afkomstig uit 'Hidden Ground of Love', 'Conjectures of a Guilty Bystander' en 'Raids on the Unspeakable'.

Thomas Merton samen met jezuïet en vredesactivist Dan Berrigan. Foto: Jim Forest.

